

UNA FONT POLONESA PER A L'ESTUDI DEL TERRATRÈMOL DE 1427

La Biblioteca Gdanska, o Biblioteca pública de la ciutat polonesa de Gdansk, abans més coneguda per Danzig, a la vora del Bàltic, és una biblioteca que posseeix molts manuscrits, car té més de dos-cents anys d'antiguitat. L'edifici on resta avui instal·lada, situat al carrer Walowa núm. 15 i al costat del conservatori de Música és el tercer dels edificis que l'han albergada i hom n'està construint un de nou, car l'actual s'ha fet petit per al necessari desenvolupament dels seus serveis. La primavera del 1976 tinguérem ocasió de visitar-la, i examinant el catàleg dels seus manuscrits escrit per Otto Günther i publicat el 1921, vegérem amb sorpresa que al Ms. Mar. F. 256, de la fi del segle xv, hi havia una fulla de paper que podia interessar-nos, car feia esment d'un terratrèmol ocorregut a Catalunya i al Sud de França vers el 1427 o 1428.

Tot seguit demanàrem el manuscrit, prenguerem nota de la fulla que ens interessava, una fulla de paper del primer terç del segle xv escrita per una sola cara amb tinta de color castany fosc, gairebé siena torrada, molt ferruginosa, i enganxada, per tal de què no es perdés, a la part interior de la tapa posterior del volum, com fent de guarda. Una part del contingut del full havia interessat a l'editor del Catàleg, qui n'havia inclús transcrit alguns paràgrafs, si bé amb errors per les dificultats paleogràfiques de la lletra. Intentàrem de cotejar el catàleg i el manuscrit, i veient que no tindriem prou temps per a enllestir la nostra tasca abans de què ens vinguessin a cercar, sollicitàrem del director de la Biblioteca, doctor Edmund Kotarski, el microfilm de la pàgina que ens interessava i que ens fou facilitat gentilment.

El text consta de 49 línies, de les quals ens en interessen 48, i ocupa tota la plana. Escrit en una lletra rodona, molt semblant a la nostra cortesana, ple d'abreviatures i redactat en un llatí que conté errors, no sembla pas estrany que Günther,¹ es limités a assenyalar l'interés del contingut.

¹ OTTO GÜNTHER, *Die Handschriften der Kirchenbibliothek von St. Marien in Danzig, Danzig*, 1921, vol. V, "Katalog der Handschriften", pàg. 314.

TRANSCRIPCIÓ

Nota quidem quod prior monasterii Vallis Jesu Christi in Kathalonie regno ordinis Carthusensis pro certo narravit / in capitulo dicti ordinis: Primo quod in dicto regno terre motus incepit sexta feria / ante dominicam Esto Domini vel parum
 3 antem et duravit usque ad exitum dicti prioris de / eodem regno qui fuit ut estimo prius festum Pasche. Et fuit dubius dictus prior / dominica quarta postque dictum festum an cessaverit tunc terre motus vel non, et dixit huiusmodi terremoto iam
 6 ucisse ad Montempesulanum ut dumtaxat dicta excepta /. Secundo narravit quod quibusmodi terre motum cecciderunt et ruerunt XVIII vel XX / civitates et oppida murata, preter castra et villas quarum numerum ignoravit./ Et aliqui dicunt Parisinonam que est una de maioribus civitatibus in Kathalonia.
 9 eciam funditur / esse distructa. Alii dicunt quod multa edeficia magna in ipsa ruerunt termo terre trucissata /.

Tercio narravit quod unum opidum ex toto a terra fuit absorptum et postea in loco oppidi apparuit / aqua profundissima, cuius fundum piscatores cum suo plumbo non potuerunt tangere.
 12

Quarto narravit quod in dicto regno in multis locis apparent magne scissurue, exeunt flam/me ignee et odor sulfureus.

Quinto narravit quod quidam abbas habuit circa monasterium suum unum satis notabile / oppidum, qui volens placare
 15 Deu ne veniret terra motus ad locum suum in mixit / populo suo jeiunia, oraciones et processiones cum reliquiis facere. Et in / eodem oppido fuit quidam obsessus qui ad quodam interrogatorem dixit jeiu/nia et oraciones viri multum in pediunt nos;
 18 et cum esset vocatum dicto / abbati, viro multum literato et probo, iussit multiplicare predicta pia opera, / seu oraciones et jeiunia etc. Et postea accidit quod quidam forte sub forma rustici, / veniens de campis rogavit rectori ecclesie dicti oppidi
 21 quatinus dignaretur / exire civitatem predictam et expediens in confessione socium suum graviter infir / mantem in silva ante portas oppidi. Qui misericordia motus fuerunt secum. / Et cum appropinquasset silve vidit, secundum apparenciam suam,
 24 quasi totam silvam / plenam nigris monachis, qui ex huiusmodi visione perterritus et ad civitatem reversus / narrat omnia predicto abbati. Qui abbas diligencius considerans had iram / adplacandum Deum personaliter exivit, cum fratribus suis et toto
 27 populo mulieribus / et parvulis nullo penitus relicto in oppido prope unum quisocum actu pastam / in fornace quadam. Qui cum essent reversi cum processione sua ita et vene/runt prefatur oppidum ex toto corruisse monasterium scilicet cunctum.

- 30 valuas, et omnia edificia quae vix aliquis potuit scire locum habitacionis sue /.
- Item multa alia terribilia narrat propter que ibidem quamplures christianis constitutis esse in mag / nis angustiis et tribulacionibus et timoribus. Et fugiunt cum parvulis suis ali-
- 33 qui / etiam nudi, homines et mulieres de habitacionibus suis, terre motus timore percussi / vel perterriti. Quare merito predictis tribulatis in caritate Christi compaciendo debemus orare. /
- Item prior Avinionis dixit tanta esset caristia ibidem quod quatuor sacci frumentorum, quorum / quilibet posset portari per asinum, solverent vel valerent libenter XX ducatos / vel XXV florenos rinenses. Et illos quatuor saccos reputo non multum plus continere quam numm moldrum Erfordensem./
- Item quidam notabilis et honestus civis de Oven in Ungaria
- 39 noviter veniens / de peregrinacione dixit quod in Marsilia et in locis vicinis non fuit / pluviam nisi quatuor vel quinque menses, unde clerici et layci, mulieres / et virgines omnes indute
- 42 vestibus euicis et albis habuerunt tam de / votis processioneibus, lacrimis gemitibus vel ululacionibus publicarum que vix / potest dici et licet ad placandum Deu. / Nota: circa Marsiliam
- 45 iacet / Sancta Maria Magdalena. / ».

TRADUCCIÓ

Observa que el prior del monestir de Vall de Crist, al regne de Catalunya, de l'orde de la Cartoixa, narrà per cert al capítol de dit orde, primerament que en dit regne començà un terratrèmol sis dies abans del diumeuge de Pasqua o poc abans i durà fins a la sortida del prior de dit regne, lo qual succeí segons crec abans del dia de Pasqua. I restava dubtós dit prior, el diumenge quart després de dita festa, si llavors havia acabat del tot o no aquest terratrèmol. Digué també que el mateix terratrèmol ja s'havia deixat sentir a Montpeller segons consta en dita relació.

En segon lloc explicà que a causa d'aquest terratrèmol caigueren trossejades i s'arruinaren 18 ó 20 ciutats o poblacions amurallades, a més dels castells i viles el nombre dels quals desconeixia. I alguns diuen que Barcelona, que és una de les ciutats majors de Catalunya, també restà destruïda fins els fonaments. Altres diuen que molts grans edificis d'aquesta ciutat rodaren per terra a trossos.

En tercer lloc explicà que una població amurallada restà absorbida totalment per la terra i després, en el lloc que havia ocupat dita població, hi aparegué un llac d'aigua molt profunda, fins al punt

que els pescadors, amb els seus ploms, no pogueren tocar el fons.

En quart lloc explicà que en dit regne, en molts llocs, apareixien grans simes, obrint-se la terra, sortien flames de foc i es notava olor de sofre.

En cinquè lloc explicà que cert abat, que tenia prop del seu monestir una població murada força notable, volent aplicar a Déu per tal que no arribés al seu domini el terratrèmol, ordenà als seus pobladors que dejunessin, resessin i fessin processons amb relíquies. I en dita població hi havia un possès del dimoni qui, interrogat per algú, manifestà que els dejunis i oracions d'aquell baró obstaculitzaven els seus designis; i com hagués sabut això dit abat, baró molt il·lustrat i circumspecte, ordenà multiplicar les predites obres pies, això és: els resos, dejunis i demés. I succeí després que cert home amb aspecte de pagès, arribà dels camps i pregà al rector de l'església de dita població que vulgués sortir de la ciutat per tal d'administrar la confessió a un seu company que s'havia emmalaltit al bosc que s'estenia prop de les portes de la muralla. I el rector mogut a misericòrdia l'acompanyà. I quan s'acostava al bosc vegé, segons a ell li semblà, que raiberé tot el bosc restava ple de monjos negres, i aterroritzat per aquesta visió, un cop retornat a la ciutat, ho explicà tot al predit abat. El qual, considerant que calia aplacar la ira de Déu amb més diligència, sortí personalment de la ciutat, amb els frares del seu convent i tota la gentada, incloses dones i criatures, tret d'un cert flequer que llavors enforjava. I quan retornaren en processó vegeren que tota la ciutat s'havia somogut, inclòs també el propi monestir i les muralles i tots els edificis, fins el punt que apenes si hom podia reconèixer el lloc on habitava.

També explica moltes altres coses terribles per les quals nombrosos cristians es trobaven immersos en grans angoixes, tribulacions i temors. I homes i dones fugen de llurs cases amb les criatures, alguns inclús nus, obligats pel temor al terratrèmol o aterroritzats. Per lo qual hem de pregar per ells, que resten atribulats, compadint-los en la caritat de Crist.

També el prior d'Avinyó digué que era tan gran la carestia allí, que quatre sacs de blat, que constituïen la càrrega que podia portar un ase, valien o es pagaven per ells ben bé 20 ducats o 25 florins rinesos. I dits quatre sacs considero que no contenien gaire més blat que un moldre d'Erfurt.

També cert notable i honest ciutadà d'Ofen, a Hongria, que acabava d'arribar en peregrinació d'allí, digué que a Marsella i als llocs veïns feia quatre o cinc mesos que no hi plovia, per la qual cosa clergues i laics, dones i verges, tots portant túniques de penitents i vestits blancs, feien unes processons tan devotes, amb llàgrimes, gemecs i planys públics, que apenes hom pot explicar-ho ni deu, per tal d'aplicar a Déu. Observa que a prop de Marsella jau el cos de Santa Maria Magdalena».

COMENTARI

Tot i que alguns d'aquests fets, i particularment els estralls d'aquest terratrèmol a Catalunya i al Sud de França, no eren pas desconeguts, hem cregut d'interès aquesta llunyana font polonesa que ens els descriu amb tanta vivacitat. Ella no esmenta pas explícitament les sotregades del macís volcànic d'Olot, amb ensorraments de cases, ocorregudes llavors, ni tampoc ens diu que a Amer s'obrí la terra amb grans esclatxes, apareixent nous rius, saltant les pedres projectades com amb fones i emanant gasos sulfurosos,² ni tampoc ens explica que a Barcelona el terratrèmol ensorrà el campanar de Santa Maria del Mar que hom acabava de construir,³ ni inclou altres molts detalls que coneixem per altres textos.⁴ Però, per medi d'aquesta font, podem saber la projecció que tingué el terratrèmol a les terres del Bàltic, despullat de detalls concrets, però bastit d'un gran dramatisme, com solia passar quan les notícies arribaven als llocs a través de viatgers llunyans i pelegrins. Poc importava allí que la cartoixa de Vall de Crist hagués estat bastida (el 1385 per cert) prop de Sogorb, al regne de València i no a la Catalunya pròpiament dita, o que els fets concrets que esmenta haguessin ocorregut a tal o a qual població. És possible que el prior els hagués citat, però eren llocs que el cronista no podia recordar

² Vegi's JOAQUIM PLA CARGOL, *Tradiciones, santuarios y tipismo de las comarcas gerundenses*, Dalmau Carles Pla, S. A., Girona, 1957, pàg. 159, suposa que el temple del santuari de la Mare de Déu del Tura, a Olot, fou derruït pels terratrèmols de 1427; JACQUES LEONARD, *Olot, una villa edificada sobre volcanes*, "La Vanguardia" (Barcelona, 19 setembre 1976), recorda altres detalls.

³ RAFAEL TASIS, *Barcelona. Imatge i història d'una ciutat*, Rafael Dalmau, editor, Barcelona, 1961, pàgs. 115-116.

⁴ Seria suficient un recorregut per la historiografia local, especialment gironina, per ampliar aquest aspecte.

amb facilitat. En canvi ens proporciona tres dates força concretes: el dia sis abans de la festa de Pasqua (*Este*), jorn en què comença el terratrèmol; la vigília de Pasqua, en què ell marxà i encara continuava, i el quart diumenge després de Pasqua en què considera que no restava finit del tot el perill. Com que sabem que l'any 1427 la Pasqua s'escaigué el dia 20 d'abril, hem de concloure que el terratrèmol s'inicià el 14 d'abril, durava encara el dia 19 del mateix mes, i fins sembla que el 18 de maig (quart diumenge després de Pasqua) encara no s'hauria acabat del tot.

Pere Joan Comes, en el *Llibre d'algunes coses asenyalades*,⁵ explica detalladament els esdeveniments ocorreguts a Barcelona i Rafael Tasis, en recollir-los, afegeix «al bisbat de Girona s'enderroquen alguns monestirs i esglésies». Més precís, Joaquim Pla i Cargol⁶ explica: «en abril de 1427 se produjo un fuerte terremoto que derribó casi todas las casas de Amer y muchas de Anglés y de los pueblos del Valle de Hostoles. Por suerte este cataclismo no ocasionó graves daños en Gerona, pero impresionó vivamente a la población». I el mateix Pla, en una altra obra,⁷ afegia que els terratrèmols de 1427 arruinaren el monestir de Santa Maria d'Amer i l'abat Ramon Sagrà obtingué d'Alfons el Magnànim ajuda per a reedificar-lo.

La zona d'Amer fou sens dubte una de les més afectades. Sembla que allí ja el 1426 s'havien produït les primeres advertències. Ens en parla amb detall un altre manuscrit forani, el Ms. 234 del Fons Baluze de la Biblioteca Nacional de París, que als folis 80-86 descriu també el terratrèmol del 1427. Caldria transcriure i estudiar aquest manuscrit amb el que nosaltres acabem d'assenyalar. El nostre text, a més, ens permetria d'esbrinar moltes altres coses que ara ens toquen de lluny, com el moldre d'Erfurt, assimilable a una càrrega d'ase, de quatre sacs de blat de 55 quilograms.

MANUEL RIU

Universitat de Barcelona.

⁵ Fou editat a Barcelona el 1878; vegeu Tasis, ob. cit., pàg. 116.

⁷ JOAQUÍN PLA CARGOL, *Gerona històrica*, Dalmau Carles Pla, S. A., Girona, 1947, pàg. 80.

⁷ JOAQUÍN PLA CARGOL, *Tradiciones...*, cit. nota 2, pàg. 80.